

חינוך לחיים

פרשת בהר

בציווי האלוקי למשה רבנו בהר סיני על מצוות השמיטה, בלהשבת בארץ ישראל את עבודת האדמה בכל שנה שביעית, נאמר: 'דבר אל בני ישראל ואמרת'

והנה כידוע, הניסוח בתורה מדויק ביותר, ולכל מילה ישנה משמעות שונה מחברתה. המילה "אמירה" בכל מקום בתורה, מבטאת שיחה רכה בניסוח עדין ובטון רגיש, ואילו המילה "דיבור" מבטאת שיחה במילים ברורות והחלטיות. והנה כאן למרבה הפלא נאמר: 'דבר אל בני ישראל ואמרת'. ויש להבין את פשר נקיטת שתי הלשונות במקום אחד.

לימד הקב"ה את משה רבנו שכאשר מדובר בעניין ערכי שדורש הקרבה ומאמץ, יש לדבר במילים ברורות והחלטיות, שאינן נותנות מקום להתחמק מהנדרש לעשות, אולם יש לשלב בדיבור ההחלטי אמירה במילים רכות, ולתת טעם לדברים באופן שיתיישבו על הלב ויגרמו לשומעים רצון לעשות את הנדרש מהם מתוך בחירה ושמחה, ולא מתוך כפייה והתמרמרות.

שהרי כל אדם בר דעת רוצה ללכת בדרך טובה ולעשות את הטוב והנכון, ואם יסבירו לו את חשיבות הדבר ואת הזכות הגדולה, בשילוב השכר הגדול המגיע לאדם העושה את רצון בוראו, הרי ודאי שהוא ירצה מעצמו לעשות את הנדרש ממנו, בבחינת הכתוב בשיר השירים 'משכני אחריך נרוצה!'. אני רוצה ללכת בדרך טובה, אבל קשה לי. לכן: 'משכני' - במילים נכונות, ומיד 'אחריך נרוצה!'.
ומאחר שהשבתת האדמה למשך שנה שלימה מהווה ניסיון גדול לכל בעל אדמה, עד כדי שעל שומרי השמיטה נאמר: "גברי כח עשי דברו" כדברי רבותינו ז"ל במדרש ויקרא רבה לפיכך הצטוו משה רבנו לדבר עם ישראל בגישה מאוזנת זו.

ומכן יש לנו ללמוד יסוד גדול בחינוך ילדים. כאשר אנו מבקשים להקנות לילד הנהגה ערכית שאינה קלה ליישום, דיבור רך מידי יוביל להתעלמות מהדברים, ואילו דיבור קשה יוביל להתמרמרות ואפילו להתמרדות.

והנה לימדה התורה את הגישה הנכונה בכל העברת מסר חינוכי. על המסר להיות חד משמעי שכך צריך להיות, אולם הוא יועבר במילים רכות ומסבירות, ושון דיבור אוהב.

וכמו שאמרו רבותינו ז"ל בתלמוד סנהדרין קז ע"ב שבחינוך ילדים "תהא שמאל (-היד החלשה) דוחה, וימין (היד החזקה) מקרבת".

ואכן, אחד המחדלים המרכזיים בחינוך ילדים בזמנינו, הוא חוסר איזון בין השמאל דוחה לבין הימין מקרבת. יש הורים שמשום שרוצים מאוד לתת לילד ולהעניק לו, מפנקים אותו יתר על המידה, וכך הילד גדל מבלי שיכיר בגבולות כל שהם, לא ברור לו מה מותר ומה אסור, והוא גדל בתחושת הפקרות כמי שבידו לעשות ככל העולה על רוחו.

מאידך, יש המקצינים לצד השני. לוחצים את הילד, ואינם מאפשרים לו לבטא את עצמו, לטעות ולתקן, ללמוד מהטעויות ולהתפתח. הם בעצם "חונקים" אותו נפשית, מרוב דאגה לעתידו.

מייסד "תנועת המוסר", רבי ישראל סלנטר זצ"ל, היה אומר שיש עניינים הנמשלים לציפור אחוזה בין שתי כפות הידיים. אם אווזים בה חזק מידי, היא נחנקת. ואם חלש מידי, היא בורחת. אלא יש לתפוס בעדינות, לפי כוחותיו של הילד.

וכפי שהיה רגיל לומר זקן המשגיחים הגה"צ הרב שלמה וולבה זצ"ל, שילד דומה לקפיץ. קפיץ, ככל שדורכים אותו ולוחצים עליו יותר, כך הוא עף עם שחרורו למרחק רב יותר...

כמה מאושר הוא הילד וכמה מאושרים ההורים הנבונים הבונים את אישיות הילד עוד מהגיל הרך באופן נכון. הם זהירים ומאוזנים בכניסתם לנפש הפנימית והעדינה, כדי להדריכו מה מותר ומה אסור, ומתנהלים בצורה נכונה על פי הכלל התלמודי ש"לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת".

כך גדל הילד בריא בנפשו, וחינוכו הטוב נעשה חלק מאישיותו לכל ימי חייו, עד זקנה ושיבה.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

חינוך לחיים

פרשת בחוקותי

'או אז יכנע לבבם הערל'

מפורסם השיר 'לב נשבר ועצבות אינו עניין אחד, כי לב נשבר יקר מאוד בעיני ה'. כי אין דבר שלם מלב שבור. קרוב ה' לנשברי לב'. המקור הוא מדברי ר' נחמן מברסלב ומדברי הרב'ה מקוצק שאמר שיש שלשה דברים שהמובן שלהם ממש הפוך מאיך שנראה ונשמע, אין דבר שלם יותר מלב נשבר - אין דבר יותר עקום ומעוקל ממילה חדה ושנונה שפוגעת - אין דבר שהוא ישר יותר מסולם עקום.

מה שאמרו שאין דבר שלם יותר מלב נשבר, זה דבר חשוב ויסודי מאוד, שכל איש ישראל צריך לדעת שעל זה נברא-, שהשלימות של לב יהודי הוא הלב נשבר והוא חביב לפני השם יתברך ויקר מאד בעיניו יתברך. והיה טוב שיהיה לאדם לב נשבר כל היום.

שואל ר' יעקב ניימן זצ"ל מורו ורבו של אבי ז"ל מדוע הטביע הקב"ה טבע באדם ש'אם יש לו מנה רוצה מאתיים', שלא יסתפק במה שיש לו אלא תמיד רוצה יותר ממה שיש לו, ולא רק בכסף אלא בכל העניינים? ואומר יסוד שהקב"ה רוצה שהאדם יהיה נכנע להקב"ה, שתמיד יחסר לו, כדי שישעבד ליבו לשמים ויתפלל להקב"ה. כי אם יהא לאדם כל מה שהוא צריך, ומסתפק במה שיש לו היה ליבו שלם עליו, לא היה לו מה שיכריח אותו להכניע את עצמו להקב"ה.

רואים בפרשתינו בתוכחה שכדאי לה' לתת קללות כל כך קשות לעם ישראל על ספק 'או אז יכנע לבבם הערל', מפני שיקר מאוד להקב"ה לב נשבר לכן כדאי לתת קללות אפילו על ספק, כי מי שיש לו לב נשבר הוא מוכשר לכל המעלות הרוחניות ומי שהוא בעל גאוה לא ראוי לכלום. כמו שאומר רבינו יונה בשערי תשובה 'תועבת ה' כל גבה לב ובעל גאוה נמסר בידי יצרו, כי אין עזרת ה' עמו אחרי שהוא תועבת ה'". ואם להקב"ה יקר לב נשבר אפילו ע"י קללות, א"כ כמה יקר וחביב להקב"ה מי שיש לו לב נשבר לא ע"י קללות אלא ע"י הכרה בגדלות ה'. ע"י למוד התורה והתבוננות.

כמו שאמר המהרש"א על דברי חז"ל 'אין השכינה שורה אלא על גיבור, חכם, עשיר, עניו'. מקשה המהרש"א חכם ועניו אנו מבינים שהם בתנאים שהשכינה תשרה, אבל איזה מעלות גיבור ועשיר להשאר השכינה? ומתרגם- העיקר השראת השכינה הוא שיהיה עניו. לכן אם הוא חולה וחלש או שהוא עני והוא נכנע, זה לא יביא להשראת השכינה, כיוון שאין לו במה להתגאות. אבל אם הוא גיבור ועשיר וחכם, שהכל משכימים לפתחו לשמוע חכמתו ובכל זאת הוא עניו, מפני שהוא מבין שהכל זה כלום נגד רוממות הקב"ה והוא מכניע את עצמו לפני הקב"ה מתוך התבוננות, הוא זוכה להשאר השכינה.

וזה מביא את בעל המדרגה שיכנע לפני הקב"ה ויהיה לו לב נשבר ונדכא, כי א"א אחרת, מי שיש לו יותר מעלות הוא יותר שבור ורצוף, כי תמיד הוא מפחד שלא יאבד את רכושו כמו עשיר שמפחד על ממונו כך מפחד איש המעלה שהיצר הרע לא יגנוב ממנו את המעלות שלו. 'אשרי אדם מפחד תמיד' - ההוא בדברי תורה נכתב. ותמיד צריך להתפלל להקב"ה שיעזור לו נגד היצר הרע כנאמר 'לולא הקב"ה עוזרו לא יכול לו'. ולכן משה רבינו שהיה היותר גדול מכולם במעלותיו היה עניו יותר מכולם, מפני שליבו היה תמיד שבור ורצוף מפחד שלא יאבד את רכוש- מעלותיו, ותפקדינו הוא 'זכרו תורת משה עבדי'. וכן לקיים 'והלכת בדרכיו' - שצריך האדם ללכת במידותיו של הקב"ה שהוא עניו.

ועם בשירים עסקין נביא שיר שכתב ר' יוסף חיים זוננפלד בהיותו בן 16 שנה וחתום בה שמו: חומר עכור על מה תתגאה? ילוד אישה הגאוה לך יאה? יום יום אורב עליך היצר, מרשתו אדם לא יבצר. בין נא זאת בכל דרכיך, נכון ובטוח תהיה כל ימי חיך. אנוש דע מאין באת, בור ממנו חצבת, ראשך יהיה כפוף תלך שחוח, הלוכך וכל מעשיך יהיו בנוח, מלכך ויוצרך באין לשכוח, שלמה אהיה כעטיה על עדרי חברי, למה לחרפת כל מכירי. מלתך בנחת תהיה אמורה, התשובה על זה לכל מבין בתורה.

ונסיים בדברי בעל החידושי הרי"ם שאמר שהרי אדם נמשל לחרס, ובכלי חרס הדין הוא, כי שבירתו זהו טהרתו ומכאן שטהרת האדם תלויה בשברון לב.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com